

MLADI U SRBIJI 2015.

STANJA, OPAŽANJA, VEROVANJA I NADANJA

kratak pregled

Autori: Smiljka Tomanović i Dragan Stanojević

MLADI U SRBIJI 2015.

Stanja, opažanja, verovanja i nadanja

KRATAK PREGLED

Dizajn: Dosije studio

Fotografije: Aleksandar Mijailović

Mišljenja i stavovi u ovoj publikaciji predstavljaju stavove autora i ne odražavaju neophodno i zvanične stavove fondacije Friedrich Ebert. Fondacija Friedrich Ebert ne garantuje za tačnost podataka koji su navedeni u ovoj publikaciji.

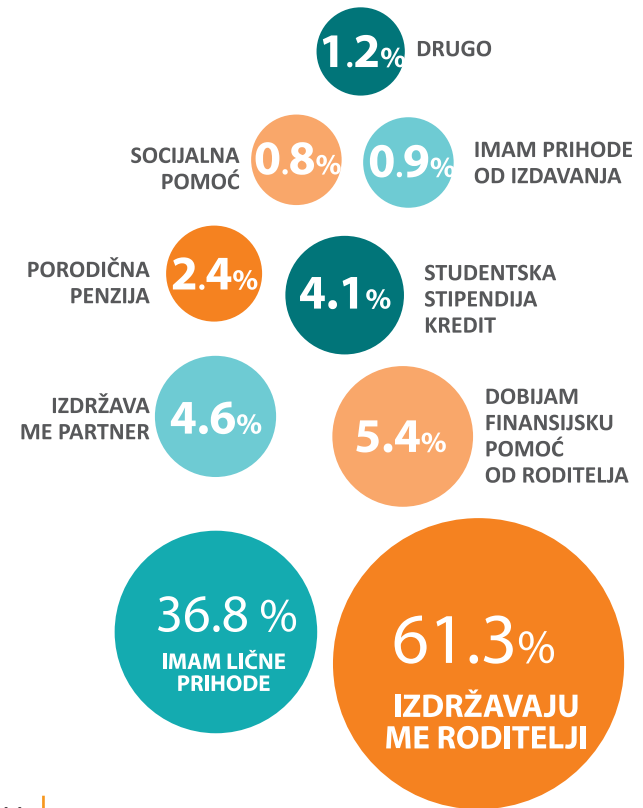
O ISTRAŽIVANJU

Studija ***Mladi u Srbiji 2015. Stanja, opažanja, verovanja i nadanja*** deo je međunarodnog projekta pod pokroviteljstvom Friedrich Ebert fondacije i Šel studija mladih (Shell), koje se u Evropi sprovode od 1953. godine, a u regionu jugoistočne Evrope od 2011. godine. Istraživanje je tokom 2015. godine u Srbiji sproveda SeConS grupa za razvojnu inicijativu. Autori istraživanja i studije Smiljka Tomanović i Dragan Stanojević su, uz konsultacije sa profesorom Klausom Hurelmanom (Klaus Hurrelmann), prilagodili originalnu metodologiju istraživanja nacionalniom kontekstu Srbije, vodeći računa o uporedivosti podataka. U istraživanju su kombinovane kvantitativna i kvalitativna metoda. Anketni podaci prikupljeni su na nacionalno reprezentativnom uzorku od 1186 ispitanika starosti između 15 i 29 godina, od čega 751 u urbanim i 435 u ruralnim naseljima, dok su dubinski intervjui urađeni sa desetero mladih.

DRUŠTVENO-EKONOMSKI POLOŽAJ I MATERIJALNI USLOVI ŽIVOTA MLADIH U SRBIJI

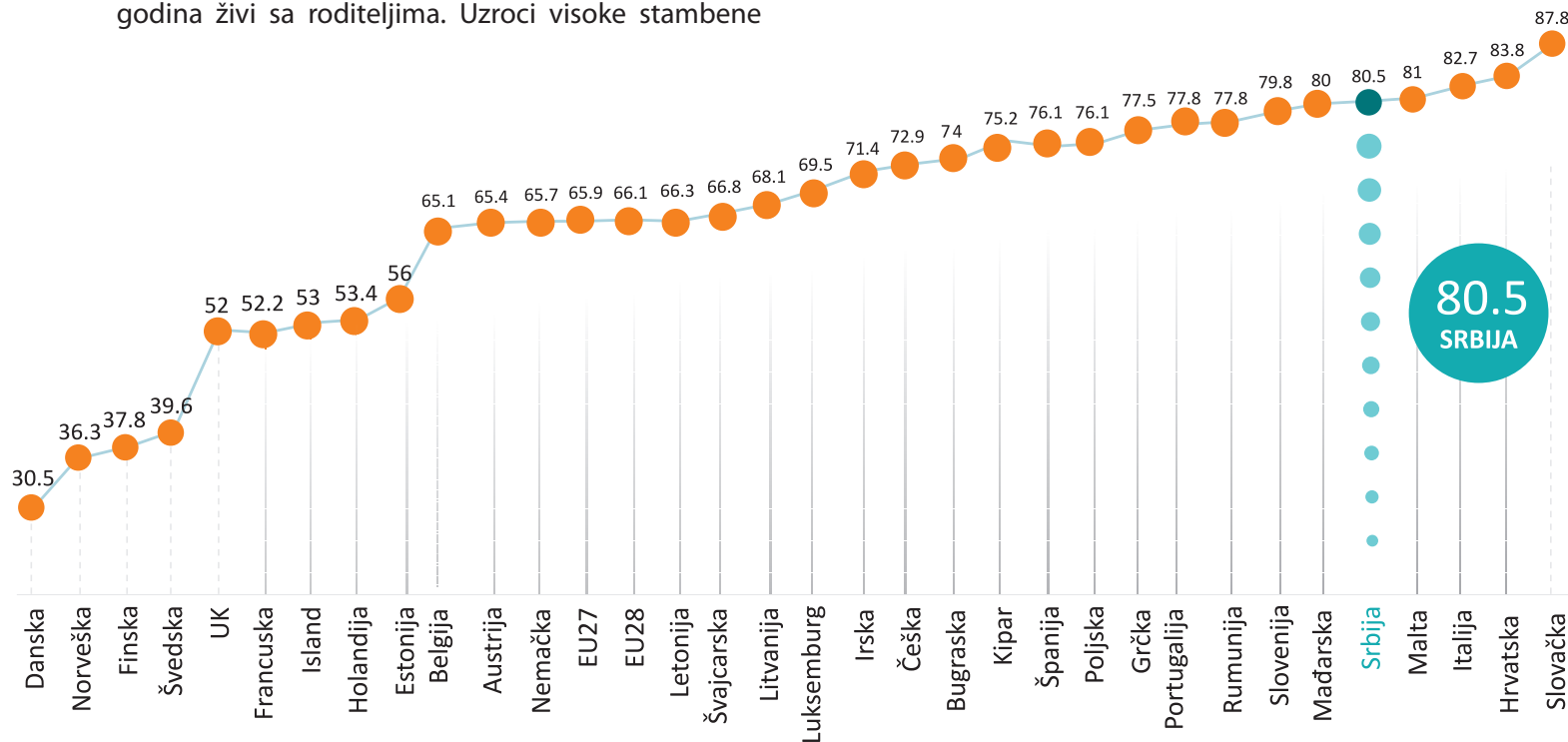
- ▶ **Mladi su finansijski zavisni od roditelja, ali oni koji su višeg obrazovanja su finansijski samostaliji.** Podaci pokazuju da je stepen finansijske zavisnosti mladih u Srbiji visok, čak i nakon završenog školovanja (Grafikon 1). Mladi sa fakultetskom diplomom imaju veće šanse da budu nezavisni od roditelja ili partnera nego mladi koji imaju srednje ili osnovno obrazovanje.

Grafikon 1: Prihodi i finansijska (ne)samostalnost mladih
Izvor: Istraživanje „Mladi u Srbiji 2015.“

► **Mladi se kasno osamostaljuju.** Srbija pripada zemljama tzv. spore tranzicije u odraslost, u kojima mladi dugo ostaju u roditeljskom domu (Grafikon 2). Čak četvero od pet mladih osoba starosti 16-29 godina živi sa roditeljima. Uzroci visoke stambene

zavisnosti mladih su nedovoljni lični ili porodični materijalni resursi, nepostojeća institucionalna potpora mladima, ali i kultura zajedničkog života karakteristična za mediteranska društva.

Grafikon 2: Udeo mladih 16-29 godina koji žive sa roditeljima
Izvor: Eurostat 2013.

- **Životne šanse mladih određene su u velikoj meri položajem roditelja.** Društveno-ekonomski položaj mlade osobe je u velikoj meri uslovljen resursima porodice porekla. Materijalni položaj, obrazovanje i kontakti roditelja određuju mogućnosti za sticanje obrazovanja mlade osobe, a posredno i njen položaj na tržištu rada, odnosno njen radni i profesionalni status. Na taj način se nejednakosti položaja roditeljskih porodica reprodukuju u generaciji mladih.

Ja trenutno živim sa roditeljima, oni mene ponekad izdržavaju, a ja ponekad pomognem. Faktički se svi pomažemo u kući. Hranimo se zdravo. ... Nama nikad ništa nije falilo. Nemamo danas, imaćemo sutra, to je tako kod nas. Porodica treba da se slaže, a ne da se svađa.

(devojka 20, Beograd, SS, zaposlena kao prodavačica u kineskoj prodavnici)

Intervjuer: Kako bi opisala svoje materijalno stanje?

Ispitanica: Pa, onako, nešto srednje. Nije ni nešto mnogo preterano dobro, ni mnogo loše. Neka zlatna sredina. ... Tata radi u školi, on je domar. Inače, ovako poljoprivredu malo radi kod kuće i mislim da se mnogo muči i da mnogo radi, a da zarade nema nimalo koliko bi trebalo jer radi pre podne jedan posao, popodne kući, drugi. Mnogo... A to se radi zbog mene i sestre. Tako da ne znam... Ja bih možda i mogla i trebalo bi možda da radim, ali zbog fakulteta i obaveza to jednostavno nije moguće. I zbog tog putovanja iz sela u grad, sve zbog tog prevoza, sve je to problematično.

Intervjuer: A mama?

Ispitanica: Ona je u fabrici. To radi i kod kuće pomaže tako tati, ali slabo je to.

(studentkinja, 22, grad srednje veličine)

MLADI I OBRAZOVANJE

- ▶ **Mladi nemaju jednak pristup obrazovanju.** Mlada osoba čiji roditelji imaju osnovno obrazovanje ima 4,2 puta manju šansu da završi srednju školu u odnosu na mladu osobu čiji roditelji imaju srednje obrazovanje, a 79 puta manju šansu da završi višu školu ili fakultet u odnosu na dete visokoobrazovanih roditelja. Mladi čiji roditelji imaju srednje obrazovanje imaju 3,5 puta manju šansu da završe višu školu ili fakultet, u odnosu na mlade čiji su roditelji imaju visoko obrazovanje.
- ▶ **Mladi nemaju mogućnost kombinovanja obrazovanja i rada.** Obrazovni sistem u Srbiji je nefleksibilan jer ne daje mogućnosti kombinovanja školovanja i drugih životnih angažmana – rada, roditeljstva i sl., čime onemogućava individualizaciju životnih putanja mladih i čini ih u velikoj meri materijalno zavisnim od roditelja. Svega 7% mladih studira i radi; 12% mladih roditelja studira, ali sa odlaganjima (svi su stariji od 25 godina).

Najveća primedba obrazovnom sistemu koju su mladi izneli je nedostatak povezanosti školovanja sa radom i zaposlenjem, odnosno sticanje profesionalnih veština i praktičnih znanja.

Intervjuer: *Misliš li da te škola dovoljno dobro priprema za posao?*

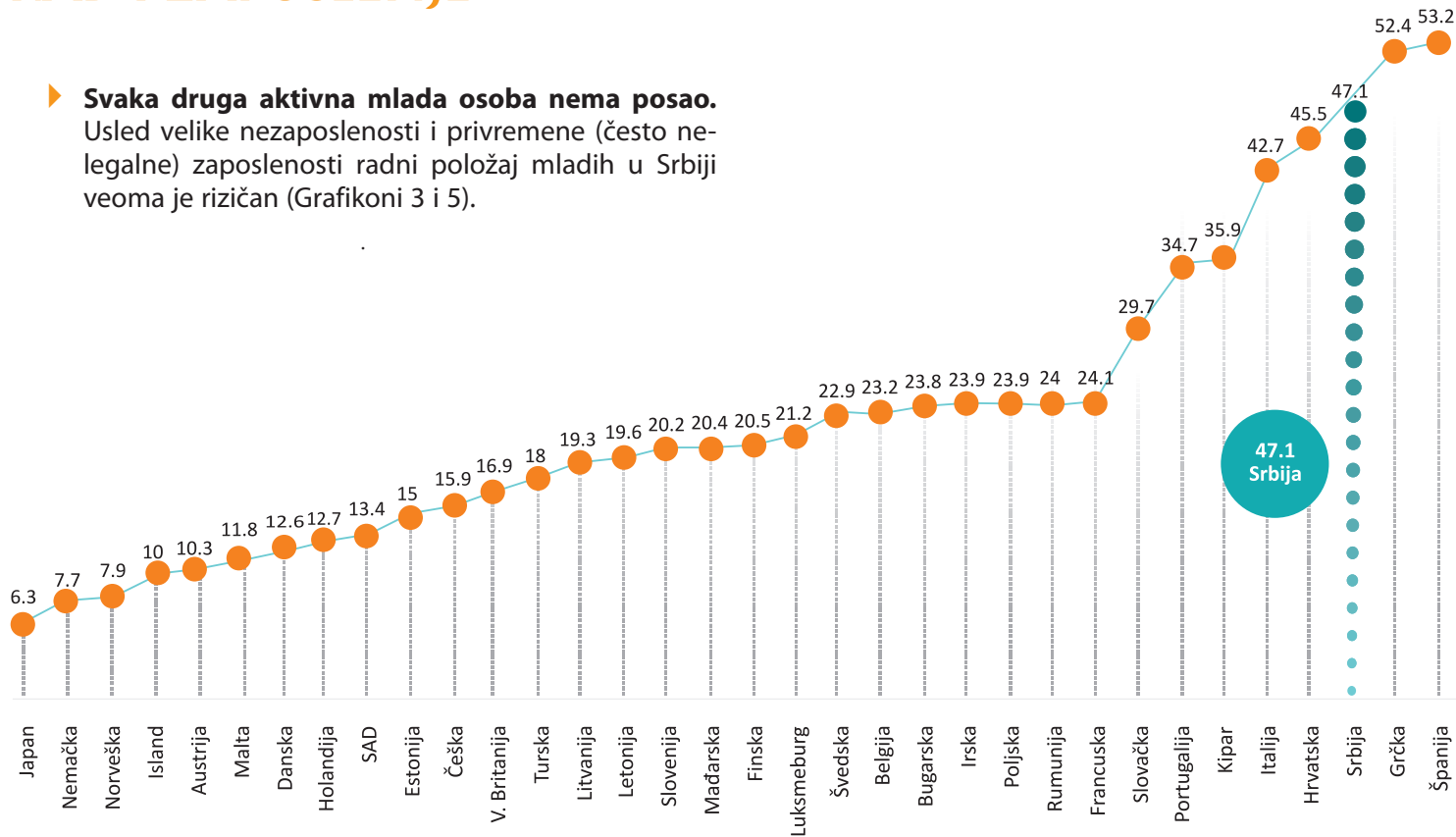
Ispitanik: *U suštini, da. Konkretno za prava, po meni, fali jedino više praktičnog rada i prakse, jer se teorije jako puno uči a malo je prakse. Po meni bi mnogo više praktične nastave moglo da se uvede. Čuo sam da ima puno fakulteta, pogotovo ovih s prirodnim naukama, gde imaju puno praktičnog rada.*

(advokatski pripravnik, 24, malo mesto)

RAD I ZAPOSLENJE

- ▶ **Svaka druga aktivna mlada osoba nema posao.** Usled velike nezaposlenosti i privremene (često nelegalne) zaposlenosti radni položaj mladih u Srbiji veoma je rizičan (Grafikoni 3 i 5).

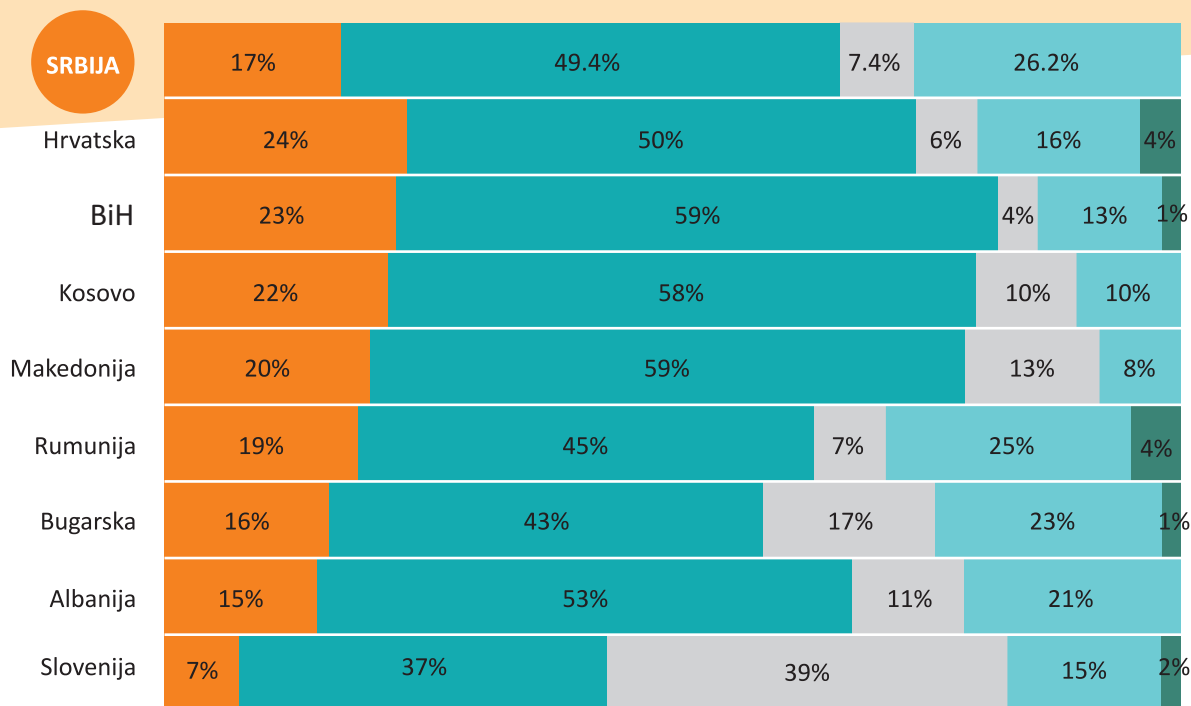

Grafikon 3: Stopa nezaposlenosti u uzrasnoj grupi 15-24

Izvor: Eurostat 2014

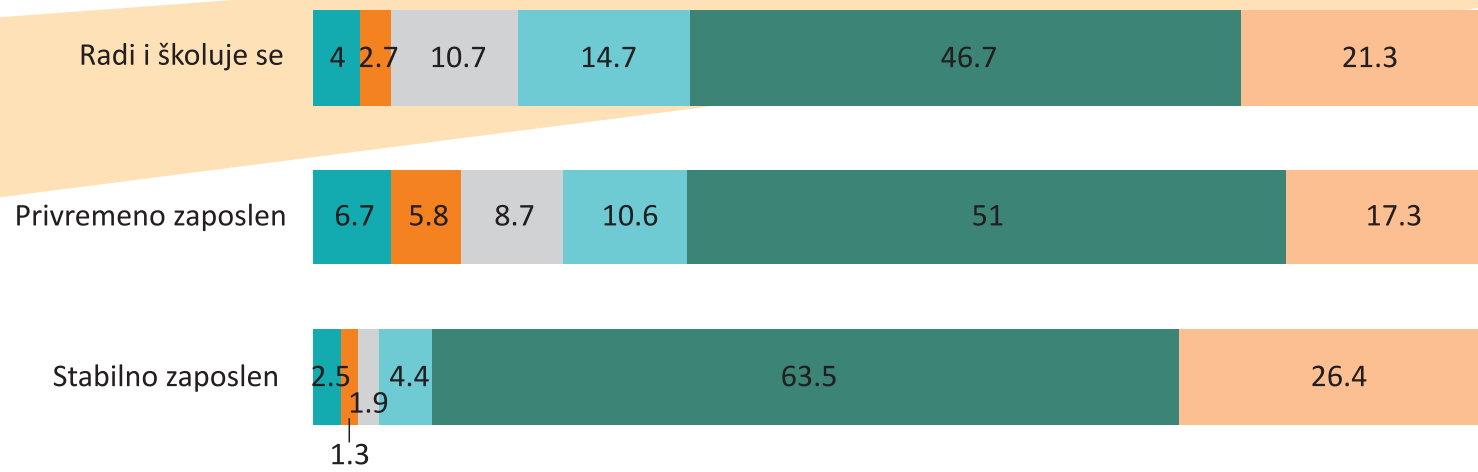
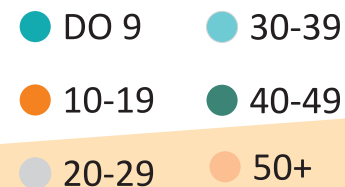
Srbija je prema rasporedu tipova aktivnosti najsličnija zemljama u regionu, gde je malo učešće mladih koji kombinuju školovanje i rad, više je zaposlenih nego nezaposlenih (NEET), a najviše je ispitanika na školovanju (srednjoškolskom i univerzitetskom) (Grafikon 4).

Grafikon 4: Status aktivnosti – uporedno zemlje regiona 16 do 25 godina
Izvor: Hurrelman, Weichert, 2015.

- NEET (not in education, employment or training)
- ISKLJUČIVO NA ŠKOLOVANJU
- RADI I ŠKOLUJE SE
- ISKLJUČIVO ZAPOSLEN
- NE ZNAM/BEZ ODGOVORA

► **Među zaposlenim mladim beleži se trend nadeksplatacije rada.** Veliki broj mladih je izjavio da je broj sati koji sedmično rade, bilo da su stabilno ili privremeno zaposleni ili da rade uz školovanje, veći od 40, pa čak i od 50. Posebno je složena i nepovoljna radna situacija za mlade koji rade uz školovanje, jer manje od polovine njih radi manji broj časova od punog radnog vremena (Grafikon 5).

Grafikon 5: Broj radnih sati sedmično prema kategoriji zaposlenih (u %) | Izvor: Istraživanje „Mladi u Srbiji 2015.“

Ispitanica: I ona me je pozvala i rekla mi je da će da joj dođe inspekcija i da od sutra više ne radim, kao ne može da me plaća, nema finansija.

Intervjuer: Znači, nisi bila prijavljena?

Ispitanica: Nisam bila prijavljena niti sam dobila ijedan dinar.

Intervjuer: Nisi dobila platu ni za ta tri meseca?

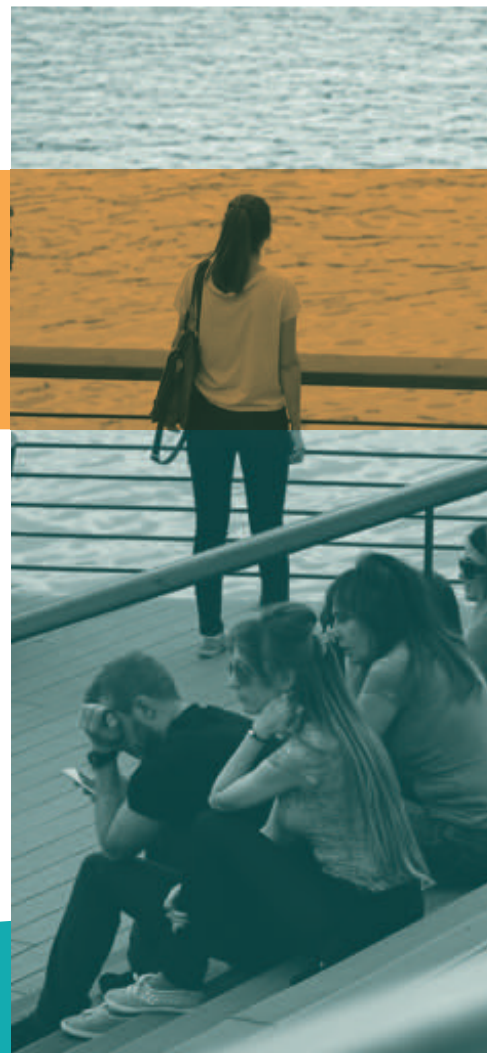
Ispitanica: Ne, ne. Samo me je pozvala jedno veče da mi kaže da joj dolazi inspekcija i da nema para da me plaća. Pa, ona je znala valjda i pre ta tri meseca da li je u stanju da plaća radnika ili nije. Danas je tako što se tiče tih nekih delatnosti friziranja, šminkanja, manikira, to je najmanje plaćeno, jer ih je puno, mnogo ih je. Gde god da sad krenete, vidite ili frizerski salon ili kozmetički salon.

(devojka, 22, frizerka i kozmetičarka, nezaposlena, radi neprijavljeno kod kuće, veliki grad)

Intervjuer: A šta misliš kako se generalno u Srbiji dolazi do posla?

Ispitanik: Pa, šanse su male. Opet se te veze povlače, on poznaje ovog, ovaj poznaje onog. Jako je malo da se po stručnosti ili znanju neko zaposli. A i oni koji su izrazito stručni, koji se već na fakultetu dokažu, njih odmah razgrabe po inostranstvu, ili ih uzmu inostrane firme tako da oni imaju garantovane poslove.

(mladić, 24, VSS, pripravnik u advokatskoj kancelariji svog oca, malo mesto)

SLOBODNO VREME MLADIH

- ▶ **Najviše slobodnog vremena mladi provedu slušajući muziku.** Poput vršnjaka iz regiona, mladi u Srbiji veliki deo slobodnog vremena provode sa prijateljima, gledaju filmove i bave se sportom, dok je čitanje zabeleženo kao najmanje resprostranjena praksa.
- ▶ **Rijaliti programi su izgubili na popularnosti kod mladih.** Sadržaji koje mladi najčešće prate na elektronskim medijima su vesti, serije, sport, kvizovi, strana muzika, veoma malo su zainteresovani za emisije religijskih sadržaja i političke debate.
- ▶ **Skoro polovina mladih konzumira alkohol.** Tek svaka šesta mlada osoba ne konzumira alkohol. Analiza je potvrdila i značajnu povezanost svih oblika rizičnih ponašanja

MLADI I PORODICA

- ▶ **Roditeljska porodica je mladima veoma važan izvor emocionalno – psihološke podrške.** Analiza pokazuje da u porodicama nižeg obrazovnog nivoa najveći uticaj imaju očevi, a višeg – majke.
- ▶ **Mladi su samostalni u donošenju odluka, posebno ako su stambeno nezavisni.**
- ▶ **Mladi su tradicionalni u poimanju porodičnog života.** Oni u budućnosti sebe vide skoro isključivo u braku i sa decom, dok su vanbračne zajednice i samачki život znatno manje prihvaćeni.

Intervjuer: *A sa kim živiš?*

Ispitanica: *Sa roditeljima, i sa bakom i dekom, i sestrom starijom.*

Intervjuer: *Zašto još uvek živiš s roditeljima?*

Ispitanica: *Pa, to su uvek finansije u svemu. Ne znam...*

Intervjuer: *Misliš kada bi imala više novca...?*

Ispitanica: *Pa, verovatno kada bih radila, dobro još uvek nisam završila fakultet, ali više bih volela da se osamostalim, da imam svoj stan, da imam svoj mir, mislim imam i ovako, ali dolazi uvek do sukoba mišljenja, generacije su tu, i onda svako ima svoje mišljenje, ali okej mi je.*

Intervjuer: *Da li se osećaš samostalno u odnosu na njih?*

Ispitanica: *I da i ne. Mislim, još uvek me oni izdržavaju, od njih zavisim, ali i samostalno odlučujem o mnogo toga.*

(studentkinja, 22, grad srednje veličine)

Ispitanik: *Vanbračna zajednica bez dece možda, emm, da kažemo, priprema ili trening za kasnije možda stvaranje nekog braka... Živeti sa nekim i funkcionisati je jako bitno, e sada, ako imamo, ako imaju decu i žive van braka, možda... Pitanje koliko je to zdrava sredina za decu, e sada, opet, ne znam koliko je...*

Intervjuer: *U kom smislu zdrava, nezdrava?*

Ispitanik: *Pa u tom smislu da uvek podsvest te dece će biti da njihovi roditelji nisu venčani, jednostavno su da kažem samostalni... Ne znam koliko je to, ta porodica onda jedinka, tim. Ako su podeljeni, mislim... Ja sam više za bračnu, za brak kao zajednicu... Eto, to sam ti želeo da kažem...*

Intervjuer: *Misliš da onda kada se to ozvaniči i kad dođu deca, onda...*

Ispitanik: *Da, da ima veću jačinu nego kada nije ozvaničeno, eto, to je više sa psihološke strane...*

(student ekonomije na privatnom fakultetu, 24, Beograd)

MLADI I RELIGIJA

- ▶ **Gotovo svi ispitivani mladi pripadaju nekoj religijskoj konfesiji.** Svega 6% mladih izjašnjava se kao ateisti ili agnosticima. Visoka religijska identifikacija povezana je prvenstveno sa etničkim identitetom, na šta upućuje analiza koja je pokazala da religioznost ne prati usvajanje religijskih dogmi i praksi.

Intervjuer: Da li bi sebe opisala kao religioznu osobu?

Ispitanica: Pa jesam. Mislim, ništa nešto preterano.

Intervjuer: Zašto?

Ispitanica: Ne znam. Ne mogu da kažem da ne verujem u Boga. Opet, nisam od onih koji stalno idu po crkvama i manastirima. Neka sredina.

(devojka, 27, VŠS, zaposlena pod ugovorom, grad srednje veličine)

Pa, ono, verujem u Boga. Ne mogu da kažem da idem u crkvu svaki dan i te gluposti, to niko ne radi. Postoji neka viša sila. Nisam kompetentan da pričam o tome.

(mladić, 24, SS, nezaposlen, veliki grad)

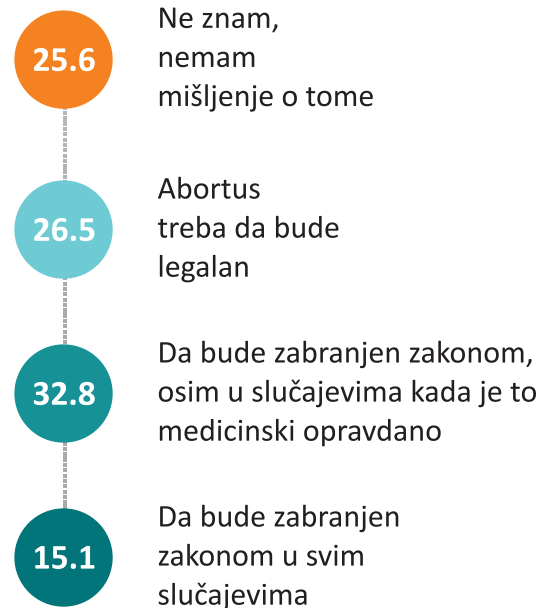

STAVOVI I VREDNOSTI MLADIH

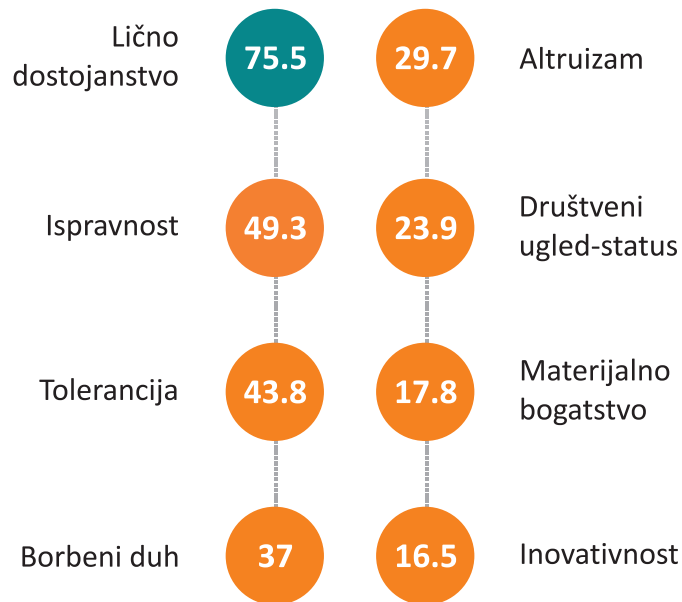
- ▶ **Polovina mladih smatra da abortus treba zabraniti.** Četvrtina nema mišljenje o tom pitanju. Odnos prema abortusu ukazuje na prilično tradicionalne vrednosti mladih. (Grafikon 6). Konzervativniji su mladi na selu, u centralnoj Srbiji, niže obrazovani, oni koji se identifikuju sa nekom od konfesija, kao i mlađi ispitanici.

Grafikon 6: Stavovi prema abortusu (u %)

Izvor: Istraživanje „Mladi u Srbiji 2015.“

- ▶ **Mladi potenciraju individualističke osobine.** Oni najviše ističu lično dostojanstvo, ali se visoko ceni i tolerancija (Grafikon 7).

- ▶ **Mladi pokazuju visok stepen netolerancije.** Najveća socijalna distanca, iskazana kroz stepen prihvatanja da se u najbliže susedstvo doseli određena kategorija ljudi, pokazana je prema homoseksualcima, zatim prema azilantima, a potom prema pripadnicima hrvatske i romske etničke grupe. Već svaka šesta mlada osoba ne bi se osećala dobro da se u blizinu doseli porodica iz SAD ili Kine, a dve od pet mladih osoba osećale bi se loše ukoliko bi se u njihovo susedstvo doselio homoseksualni par.

Grafikon 7: Poželjne lične osobine (u %)

Izvor: Istraživanje „Mladi u Srbiji 2015.“

Intervjuer: A da li bi ti smetali neki gej ljudi, LGBT populacija?

Ispitanica: A mislim da bi mi smetalo zato što... ipak je ovo Srbija... mislim, stalno bi bilo problema sa njima, stalno bi im dolazili neki ljudi, stalno bi bilo problema, tu bi bio haos. Barem ja tako mislim. Ova sredina jednostavno ne bi njih prihvatila. Meni, iskreno, ne bi smetalo, neka oni rade u svoja četiri zida šta god hoće. Ali, mislim da ih ova sredina uopšte ne bi prihvatila i da bi to baš bio problem. ... Ljudi bi ih maltretirali. A opet smo tu u komšiluku.

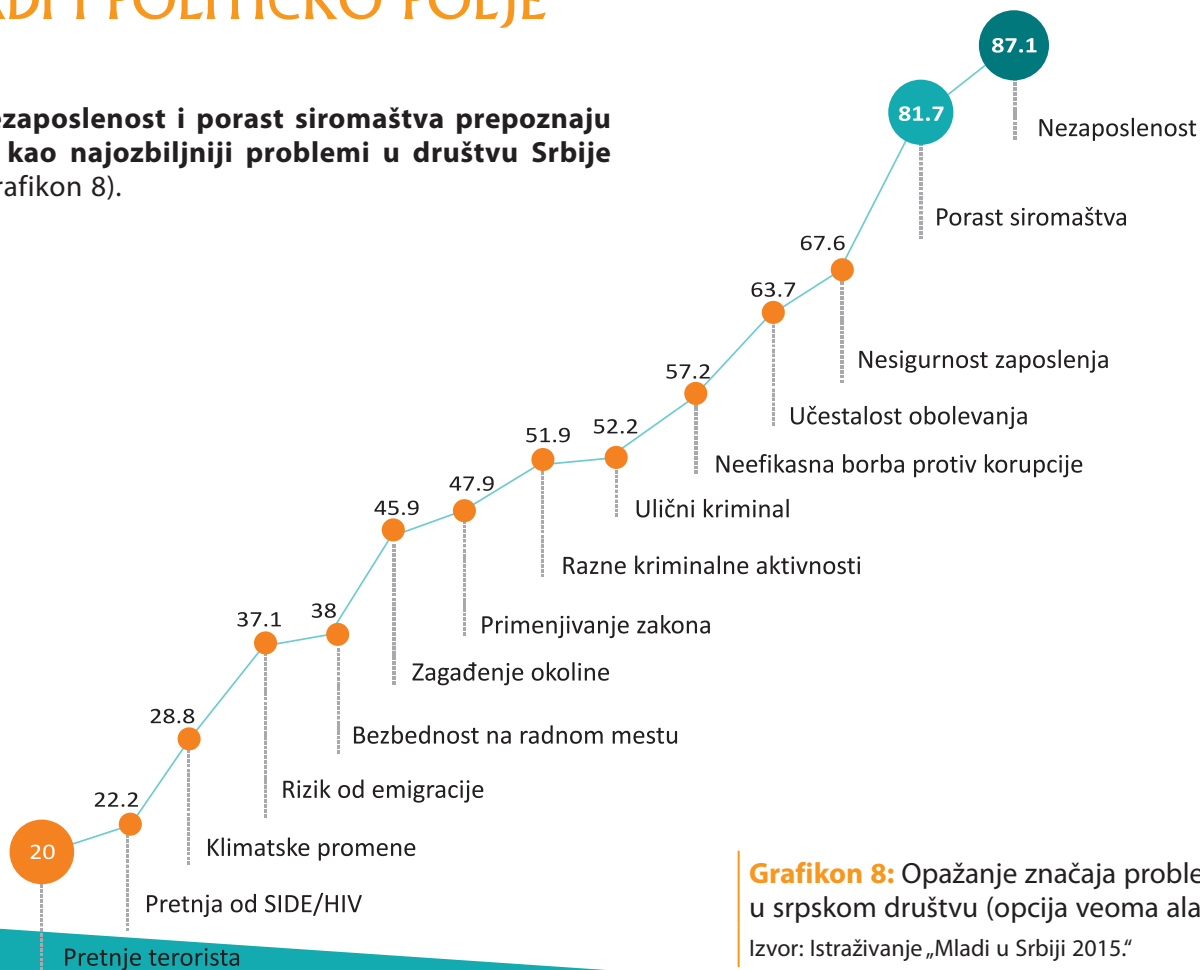
(učenica srednje škole, 17, predgrađe Beograda)

- ▶ **Većina mladih nikada se nije osećala diskriminisanim. Osnov za diskriminaciju najčešće su materijalni položaj, pol i poreklo.** Posebno su u riziku od diskriminacije mladi iz domaćinstava sa najnižim materijalnim standardom. Oni se najviše osećaju diskriminisanim na više osnova uključujući i obrazovanje i veroispovest.
- ▶ **Subjektivni osećaj stvarnosti kod mladih je pozitivan.** Uprkos nepovoljnom objektivnom položaju, to se prepoznaje kroz opažanje budućnosti, zadovoljstvo životom, osećaj kontrole i ostvarenosti delanja.

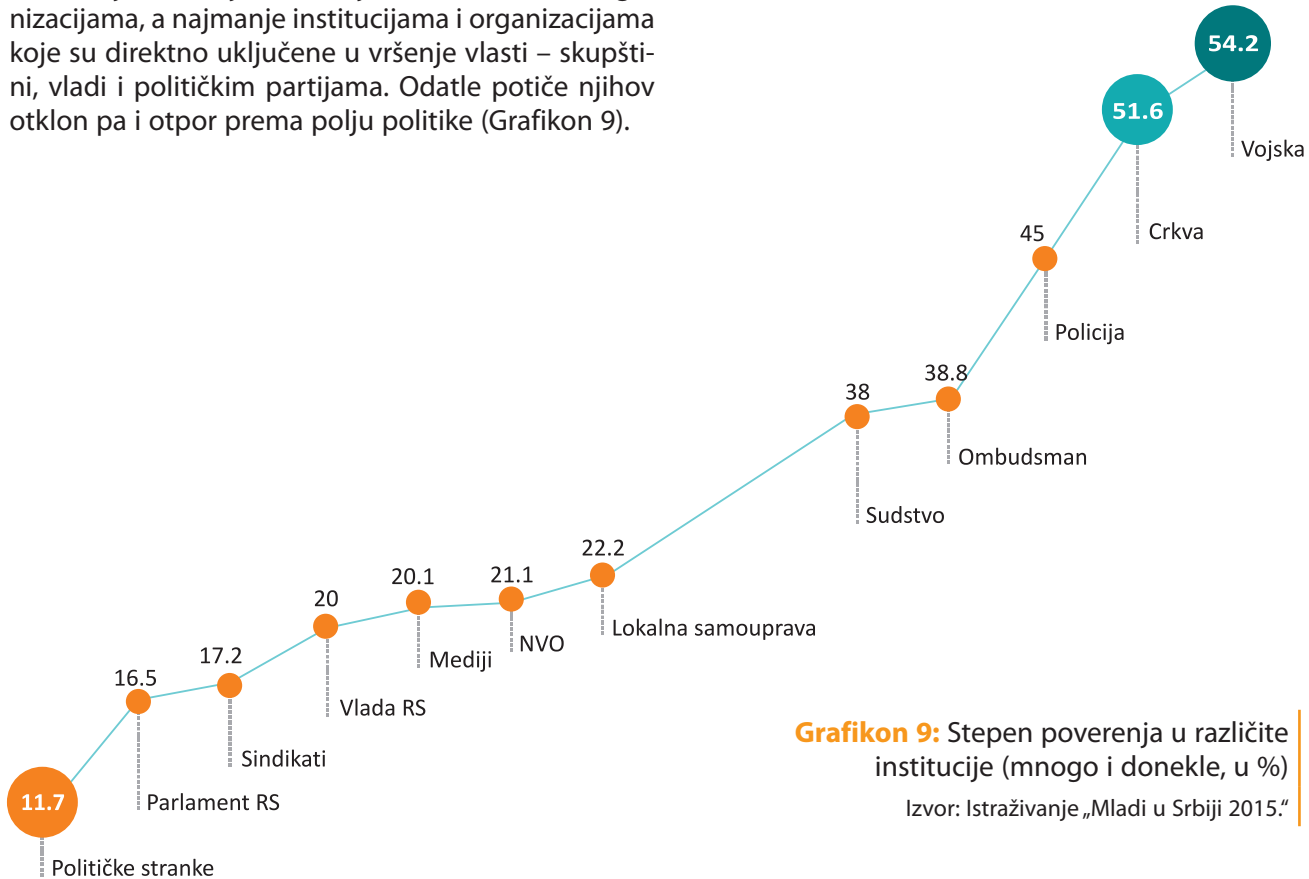
MLADI I POLITIČKO POLJE

- ▶ **Nezaposlenost i porast siromaštva prepoznaju se kao najozbiljniji problemi u društvu Srbije (Grafikon 8).**

Grafikon 8: Opažanje značaja problema (rizika) u srpskom društvu (opcija veoma alarmantni, u %)
 Izvor: Istraživanje „Mladi u Srbiji 2015.“

- ▶ **Nizak je stepen poverenja mladih u institucije.** Mladi najviše veruju institucijama sile i verskim organizacijama, a najmanje institucijama i organizacijama koje su direktno uključene u vršenje vlasti – skupštini, vladi i političkim partijama. Odatle potiče njihov otklon pa i otpor prema polju politike (Grafikon 9).

Grafikon 9: Stepen poverenja u različite institucije (mnogo i donekle, u %)

Izvor: Istraživanje „Mladi u Srbiji 2015.“

Intervjuer: Zašto se ulazi u stranku u Srbiji?

Ispitanik: Pa, samo iz sopstvenog, ličnog interesa.

Intervjuer: Da li misliš da kod nas postoji neka ideologija za koju se zalažu?

Ispitanik: Ne, ne, ove ljude ne zanima Srbija i zemlja, da se napreduje.

(mladić, 24, SS, nezaposlen, veliki grad)

► **Mladi najviše veruju porodici i prijateljima**

Iskreno, imam jedan krug ljudi u koje imam poverenja, a u ove sve ostale, ne. U suštini, ima mnogo više onih u koje nemam poverenja.

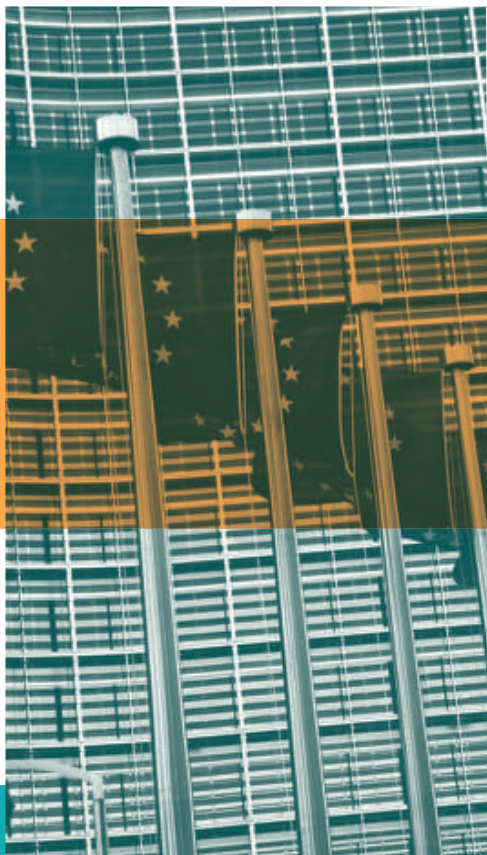
(pravnik, 24, pripravnik u advokatskoj kancelariji, mali grad)

- **Lično poverenje i nepoverenje u institucije ograničavaju društvenu koheziju.** Kod mladih u Srbiji postoji potencijal za solidarnost i građansko angažovanje, što se iskazalo u praksi tokom ugroženosti od poplava 2014. godine. Međutim, lično poverenje bez poverenja u institucije atomizuje mlade ili ih povezuje u male neformalne grupe i mreže.

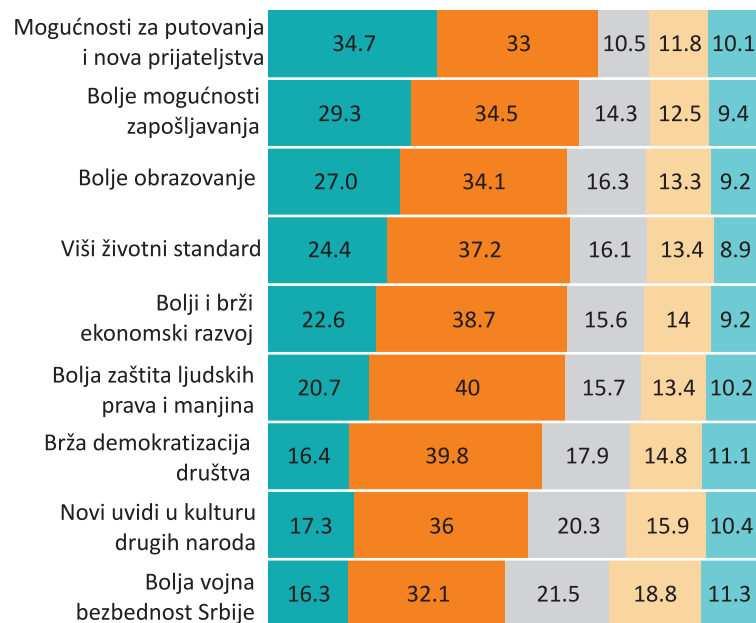

ULAZAK U EU

- ▶ **Mladi su uglavnom rezervisani prema procesu integracija Srbije u EU.** Podaci ukazuju na pragmatično sagledavanje neophodnosti pridruživanja (Grafikon 10).

- U POTPUNOSTI SE SLAŽEM
- UGLAVNOM SE SLAŽEM
- UGLAVNOM SE NE SLAŽEM
- U POTPUNOSTI SE NE SLAŽEM
- NE ZNAM

Grafikon 10: Zašto i u kolikoj meri je poželjan ulazak Srbije u EU?

Izvor: Istraživanje „Mladi u Srbiji 2015.“

Dobro bi bilo otvaranje tih granica, da možemo da idemo da radimo negde u inostranstvu, da nam ne treba viza i te stvari.

(nezaposlen, SS, 20, mali grad)

Okej je Evropska unija, oni nama daju neke standarde, ali opet, jednostavno, oni od nas traže nešto na šta mi još nismo spremni, tipa, oni podižu cene u Srbiji. ... Onda uvode neke svoje standarde, da moramo da prihvatimo, na primer, gej brakove i da to kao bude normalno nama. Pa, ne može, jer ljudi nisu naučeni na to, treba dosta vremena da prođe da bi se ljudi privikli na to. Treba da bude više ljudi koji će usmeravati ljude na Evropsku uniju koji će pričati, ovo je dobro što vam se nudi, i da saslušaju ljude o onome šta nije dobro, pa da nekako nađu neki kompromis sa Evropskom unijom, a ne odjednom, kao, vi to morate da učinite da biste ušli u Evropsku uniju. Pa, ne može. Jednostavno, ne ide to tako. Prebrzo, prebrzo rade, prebrzo nam daju neke standarde koje mi ne možemo da ispunimo.

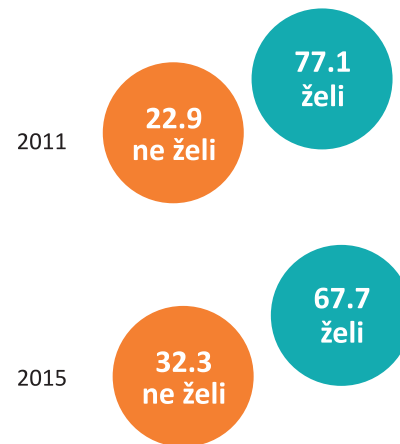
(učenica srednje škole, 17, predgrađe Beograda)

OTIĆI ILI OSTATI?

- ▶ **Smanjen je broj mladih koji žele da napuste zemlju** (Grafikon 11). Želja mladih iz Srbije za odseljenjem je slabija u odnosu na njihove vršnjake iz Bosne i Hercegovine, Albanije, Kosova i Makedonije, dok je jača od onih iz Rumunije, Bugarske, Slovenije i Hrvatske (Hurrelmann, Weichert, 2015: 118). To pokazuje da približavanjem, odnosno ulaskom u EU, opada želja da se emigrira.

Od ukupnog broja mladih, tek oko petine preduzelo je neko delanje u cilju potencijalnog emigriranja – kontaktirali prijatelje/rođake, univerzitete, poslodavce, ambasadu – zato što emigracija zahteva resurse. Analiza osobina mladih koji su preduzeli neke korake za pripremu potencijalnog odseljenja pokazuje razlike u odnosu na mlade koji su samo izrazili želju. Oni su pretežno iz grada i to iz beogradskog regiona, u uzrastu su od 20 do 24 godine, više ih je među onima koji nisu u braku ili kohabitaciji, više ih dolazi iz porodica gde roditelji imaju visoko obrazovanje, a sami raspolažu visokim ličnim prihodom.

Grafikon 11: Želja mladih za iseljenjem iz zemlje uporedno 2015. i 2011. (u %)

Izvor: Istraživanje „Mladi u Srbiji 2015.“

SeConS

grupa za razvojnu inicijativu

SeConS grupa za razvojnu inicijativu je nezavisna organizacija stručnjaka, koja sprovodi empirijska istraživanja, analizira politike i procese, izazove i specifične društvene i ekonomske kontekste, obrazuje, obučava i osnažuje različite aktere. Podaci i analize koje SeConS prikuplja i sprovodi predstavljaju pouzdanu bazu za dalju izradu metodologija, preporuka i mera kao važnog doprinosa razvoju i sprovođenju nacionalnih, regi-

onalnih i lokalnih politika. SeConS svojim angažovanjem želi da doprinese da politike i programi socio-ekonomskog razvoja budu adekvatni i delotvorni, kao i da različiti društveni akteri iz javnog, privatnog i civilnog sektora što efikasnije doprinesu razvoju na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou. SeConS ima najviše iskustva i ostvarenih rezultata u sledećim oblastima: društvena uključenost, rodna ravnopravnost, ruralni razvoj, regionalni i lokalni održivi razvoj, migracije, institucionalna i organizaciona reforma i razvoj javnog sektora, upravljanje i razvoj ljudskih resursa.

Internet adresa: www.secons.net

